RYNEK DZIEŁ SZTUKI W POLSCE
ASPEKTY PRAWNO - EKONOMICZNE

Polski rynek sztuki, który po 1989 roku, po wieloletniej przerwie, zaczął tworzyć własną strukturę organizacyjną, jest obecnie silnie scentralizowany. W pierwszych latach sesje aukcyjne były organizowane wyłącznie w stolicy, dopiero później – również w innych miastach.

W 2007 roku na polskim rynku sztuki działało dziesięć domów aukcyjnych oraz około 600 galerii i antykwariatów, które przede wszystkim miały swoje siedziby w dużych miastach metropolitalnych. W tym czasie odbyło się 80 sesji aukcyjnych, w tym 61 w Warszawie. Na aukcjach sprzedano łącznie 3250 obiektów za 47 mln zł. Było to pięciokrotnie więcej (w wymiarze realnym) niż w roku 1990.

Wśród sprzedanych dzieł dominowało malarstwo, którego udział w ogólnym volumenie sprzedaży wyniósł 60,4%, a udział w wartości sprzedaży – 89,1%.

W porównaniu z 1990 rokiem liczba zorganizowanych wystaw wzrosła z 2300 do 3600 w 2007 roku, zaś wystaw z zagranicy odpowiednio z 204 do 274.

W 2007 roku nastąpił gwałtowny wzrost obrotów, co może być zwiastunem bessy na rynku dzieł sztuki w ciągu najbliższych dwóch lat. Dodatkowym argumentem przemawiającym za zbliżającą się bessą jest zła koniunktura w gospodarce światowej, bessy na giełdach światowych i Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie. Prawdopodobnie, z pewnym opóźnieniem, tendencje spadkowe odbiją się także na rynku dzieł sztuki w Polsce.

Dalszy rozwój rynku dzieł sztuki wymaga podjęcia przez władze publiczne szeregu działań o charakterze regulacyjnym w stosunku do wszystkich działających na tym rynku podmiotów: artystów, pośredników i nabywców dzieł sztuki.

Postulowanymi działaniami, które sprzyjają rozwojowi twórczości artystycznej, są:

1. zapewnienie prostej procedury odprowadzania podatków przez artystów;
2. utrzymanie kosztów uzyskania przychodu na poziomie 50% dla artystów, utrzymanie zwolnienia artystów z podatku VAT;
3. wprowadzenie mechanizmu tak zwanego wyrównywania dochodów (po ang. income averaging) w dłuższym okresie. – ze względu na nieregularność dochodów artyści mogliby rozliczać podatki w okresie na przykład trzy- lub pięcioletnim;
4. wprowadzenie możliwości spłaty należności wobec państwa dziełami sztuki;

5. pobieranie składki na ubezpieczenie społeczne oraz zdrowotne artystów z honorariów zamiast comiesięcznego opłacania składek;
6. rozwiązanie problemu znacznego zróżnicowanych opłat za pracownie, zniesienie podatku VAT od wynajmu pracowni artystycznych;
7. rozwiązania dotyczące roszczeń artystów z tytułu prawa droit de suite;
8. rozwiązanie kwestii wynagrodzeń należnych artystom z tytułu reprografii;
9. rozważenie, wzorem innych krajów, kwestii ubezpieczeń artystów na wypadek bezrobocia;
10. udzielanie artystom korzystnie oprocentowanych pożyczek na działalność artystyczną;
11. określenie zasad sponsoringu prywatnego dla artystów na zasadzie obopólnych korzyści – artysta winien występować w roli równoprawnego partnera, którego głównym atutem jest kreatywność.

Rozważenia wymaga też możliwość uregulowania wszelkich zagadnień dotyczących artystów i twórców w odrębnej ustawie, określającej status zawodu artysty/twórcy w Polsce.

Z kolei postulowane działania wobec podmiotów rynku dzieł sztuki obejmują:
1. określenie zasad sponsoringu prywatnego dla podmiotów ryku sztuki, zachęcenie podmiotów gospodarczych do współpracy z podmiotami rynku sztuki – współpraca winna przynosić obopólne korzyści;
2. ułatwienie procedury związanej z uzyskaniem zaświadczenia przy wywozie dzieł sztuki, które mogą być wywiezione za granicę; na przykład nieangażowanie konserwatorów zabytków w wydawanie zaświadczeń o możliwości wywozu dzieł sztuki współczesnej (artystów żyjących);
3. obniżenie o 25% opłaty wymaganej przy wydawaniu pozwoleń na wywóz oraz opłat związanych z formalnościami przy wwozie do Polski dzieł sztuki i antyków w celu ponownego wywozu;
4. katalogowanie (inwentaryzacja) wszystkich dzieł sztuki polskich artystów, która umożliwi bezpieczny obrót na rynku;
5. prawne uporządkowanie działalności podmiotów rynku dzieł sztuki: domów aukcyjnych, galerii, antykwariatów w odrębnej ustawie;
6. określenie certyfikowanych rzeczoznawców, zapewniających bezpieczny obrót na rynku;
7. wspieranie rozwoju art bankingu (doradztwa z zakresu inwestycji w dzieła sztuki jako inwestycji alternatywnej).

Ponadto, należy podjąć także odpowiednie działania sprzyjające rozwojowi wymiany międzynarodowej. Szczególnie chodzi o:
1. ułatwienie procedury postępowania wywozowego;
2. promocję polskich artystów poza granicami państwa, publikacje na temat rynku dzieł sztuki w Polsce i polskich artystów na rynkach zagranicznych;

3. stworzenie internetowych baz danych (wyszukiwarek), również w wersji anglojęzycznej, dotyczących rynku dzieł w Polsce i polskich artystów na rynkach zagranicznych – baza danych winna ułatwiać wyszukiwanie i analizę danych według wybranych kryteriów (na przykład proste analizy szeregów czasowych, podstawowe wykresy umożliwiające wizualizację danych).

Wreszcie, konieczne są również działania, które obejmowałyby nabywców dzieł sztuki, w tym:

1. ulgi podatkowe dla osób kupujących dzieła sztuki polskich artystów żyjących (zasadne wydaje się określenie dodatkowych kryteriów korzystania z takiej ulgi);
2. ulgi podatkowe dla podmiotów gospodarczych nabywających dzieła sztuki;
3. wprowadzenie możliwości spłaty należności wobec państwa dziełami sztuki – po prezentacji przez podatnika wykazu dzieł sztuki oferowanych państwu w zamian za zobowiązania podatkowe następowałaby wycena dzieł sztuki przez komisję, a podatnik miałby możliwość wycofania się z oferty po uzyskaniu wyceny obiektów;
4. wprowadzenie możliwości przekazania części spadku obejmującego dzieła sztuki na rzecz państwa bez konieczności sprzedaży części kolekcji rodzinnej w celu spłaty zobowiązań z tytułu podatku spadkowego.